

## การเปรียบเทียบหลักเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญากับ เจตนาในพระธรรมวินัย

Comparing the principle of intent under the penal code  
To the intent in the dharma discipline

พระครูประทีปวัชรภรณ์ (วิเชียร ปณฺญาทีโป, มีไพฑูรย์)<sup>1</sup>

Phrakhruprathepwatcharaporn (Wichien Pannadipo, Meepaitoon)

ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล<sup>2</sup>, วรพจน์ ถนอมกุล<sup>3</sup>

Pramanlert Accharyapanyakul, Worapote Thanomkul,

### บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา (2) เพื่อศึกษาหลักเจตนาในพระธรรมวินัย (3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญากับเจตนาในพระธรรมวินัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทาง เอกสารโดยศึกษาข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น พระไตรปิฎก ตำรา คำบรรยาย กฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกา เป็นต้น แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเด็นต่างๆ อาทิ องค์ประกอบที่ครบเจตนาในการกระทำความผิด เกณฑ์ในการตัดสินเจตนาทั้งสองฝ่ายว่ามีความ เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร พร้อมนำเสนอแนวคิดของผู้วิจัยโดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์ และ ปัญหาที่ต้องการทราบ ผลการ ศึกษาวิจัยพบว่า เจตนาในประมวลกฎหมายอาญาได้วางหลักไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 59 โดยผู้วิจัยพบว่า 1. ในมาตรา ดังกล่าวนี้อาจแบ่งเจตนาออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) เจตนาประสงค์ต่อผล รู้สำนึกมุ่งหมายจะให้เกิดผลขึ้น (2) เจตนา เล็งเห็นผล ไม่ได้ประสงค์ต่อผล ไม่ได้มุ่งหมายให้เกิดผลขึ้นเล็งเห็นได้ว่าจะเกิดผลขึ้นอย่างแน่นอน เจตนาตามพระธรรม วินัยนั้นจะมีลักษณะประกอบเป็นกรรมมีผลต่อบุคคลซึ่งกระทำการนั้นๆ ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้มีการกระทำที่ประกอบด้วย ส่วนต่างๆ ดังนี้ คือ (1) ต้องมีเจตนา (กุศลกรรม หรืออกุศลกรรม) เป็นองค์ประกอบ (2) ต้องมีการลงมือกระทำ ซึ่ง ปรากฏออกมาได้ 3 ช่องทางได้แก่ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ จึงจะปรากฏเป็นผลกรรมที่สมบูรณ์ และเมื่อ ปรากฏผลออกมาแล้วก็จะส่งผลในชาตินี้พร้อมทั้งมีผลกับการเกิดในภพชาติใหม่ต่อไป 2. เจตนาตามประมวลกฎหมาย อาญา หรือเจตนาตามพระธรรมวินัย เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะว่าการกระทำต่างๆไม่ว่าจะออกมาในลักษณะหรือรูปแบบ ใด ประเด็นสำคัญที่สุด ที่จะเป็นตัวกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินหรือดำเนินการใดๆ จะต้องพิจารณาจากเจตนาเป็น เบื้องต้นทั้งสิ้น ดังนั้นการศึกษาเปรียบเทียบเจตนาในประมวลกฎหมายอาญา และเจตนาตามพระธรรมวินัยใน พระพุทธศาสนาจึงเป็นประโยชน์แก่ นักกฎหมาย นักการศึกษา นักการศาสนา ซึ่งจะเข้าใจหลักต่างๆ ในเรื่องเจตนา ได้อย่างชัดเจนขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักกฎหมายจะเป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่ เกี่ยวข้องกับเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญาและเจตนาในทางพระพุทธศาสนาต่อไป

**คำสำคัญ :** การเปรียบเทียบหลักเจตนา, ประมวลกฎหมายอาญา, เจตนาในพระธรรมวินัย

<sup>1</sup> เจ้าอาวาสวัดช้างเหล็ก ตำบลช้างเหล็ก อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13180, E-mail: somsakmong53@gmail.com

<sup>2</sup> ประธานที่ปรึกษาสารนิพนธ์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<sup>3</sup> อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

### Abstract

This thesis has 3 objectives: (1) To study the intentions under the Criminal Code. (2) To study the principles of intent in the Dharma Discipline. In the research study, the researcher has studied the documentary information by researching both primary and secondary data, such as the Tripitaka, Textbooks, legal descriptions and Supreme Court Judgement, then analyze and synthesize various issues, such as the components that are fully intent in committing offenses against the criteria for decide whether the intentions of both parties are similar or different and present the researcher's ideas aimed at answering the objectives and problems that need to be known. 1. The results of the study found that the intentions in the Criminal Code, Section 59, the researcher found that the intentions are divided into 2 types, i.e. (1) Intention to effect, i.e. awareness of the intention to produce results; (2) Intention to see results, that is they do not want the results and do not intend to produce results, but it can be seen that there will definitely be a result, and the intention according to the Dharma and Discipline will have the nature of karma affecting the person doing that only when that person has done an action that consists of the following parts: (1) Having intention (wholesome Karma of unwholesome karma) as a component. (2) Having actions that can appear in 3 ways: physical, verbal and mental so that they appear as complete karma and when they appear, they will result. In this life and affecting the nextbirth in the next life. 2. The Intention under the Criminal Code or the intent of the Dharma Discipline is important because of actions, regardless of nature. The most important points that will determine the criteria for any decision or action, must be considered from the intent as a preliminary. So, the comparative study of intent in the Criminal Code and the intent in Buddhism are therefore beneficial to lawyers, educators and religious professionals who will understand the principles of intent more clearly, especially lawyers. It will be useful to consider amending the law related to the intentions under the Criminal Code and the intentions in Buddhism further.

**Keyword:** Comparing the principle of intent, the penal code, the intent in the dharma discipline

### บทนำ

ในอดีตมนุษย์เชื่อเรื่องปรากฏการณ์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เหนือธรรมชาติเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งที่ไม่เห็น มนุษย์เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิต เริ่มแรกนั้นมนุษย์ได้รวมกันเป็นสังคมชนเผ่า มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันทั้งกำหนดแนวทางปฏิบัติ วิธีการให้คนในสังคมของตนเองนั้นดำเนินชีวิตอยู่ในกลุ่มได้อย่างปกติสุข และมีความสุข โดยปราศจากการแก่งแย่ง ชัดแย้ง ก่อความวุ่นวาย ละเมิดสิทธิต่างๆของผู้อื่น มนุษย์จึงได้กำหนดวางหลักกฎเกณฑ์ กฎ กติกาต่างๆ เหล่านี้ในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า กฎ หรือระเบียบของกลุ่ม ข้อบังคับของกลุ่มหรือของสังคม ทั้งนี้โดยจะเป็นข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งมีหัวหน้าเผ่าเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองบังคับให้คนในเผ่ากระทำหรือไม่กระทำการใดในเผ่าได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หัวหน้าเผ่าหรือผู้มีอำนาจสูงสุดของเผ่าจึงเป็นจุดกำเนิดหรือมูลเหตุที่ทำให้เกิดกฎหมายขึ้น<sup>4</sup> เมื่อสังคมได้ขยายตัวมากขึ้นเป็น “รัฐ” หรือ “ประเทศ” กฎหมายจึงเป็นข้อบังคับของรัฐหรือประเทศ ที่ใช้บังคับความประพฤติทั้งหลายของบุคคลอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกันถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติ

---

<sup>4</sup> ประวิณวัชร อิศรางกูร ณ อยุธยา, ดร., ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: สุตรไพศาล, 2549), หน้า 13.

ตามก็มีความผิดและถูกลงโทษ<sup>5</sup> กฎหมายนั้นอยู่ในลำดับเดียวกับศาสนาและจรรยา คือเป็นปรากฏการณ์ทางชุมชน (Phenomenal Social) ซึ่งหมายถึงชุมชนหรือกลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมหนึ่งๆ นั้นเอง<sup>6</sup> ตรงกับสุภาษิตลาตินบทหนึ่งว่า “ที่ไหนมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย (Ubi Societas, Ibi Jus)” ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎหมายกับสังคมมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกันกล่าวคือเมื่อนุชนมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะก็จะต้องมีกฎเกณฑ์ที่ถือปฏิบัติเพื่อให้สังคมนั้นอยู่ได้โดยปกติสุข<sup>7</sup> กฎหมายจึงเป็นน้ำประสานมนุษย์ในสังคมที่ใดมีสังคมเกิดขึ้นที่นั่นย่อมมีกฎหมายเกิดขึ้นมาเช่นกัน กฎหมายจึงเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน<sup>8</sup> มนุษย์รู้จักการกำหนดวางหลักเกณฑ์ กฎ กติกาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตโดยเกิดจากข้อตกลงร่วมกัน หากผู้ใดฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ต่างๆ หรือแนวปฏิบัติที่ได้ร่วมกันวางไว้ก็จะมีผลกระทบ และจากความเชื่อปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นจนมักจะมีคำกล่าวที่ว่าที่ไหนมีการอยู่ร่วมกันหมู่มากที่นั่นย่อมมีความจำเป็นต้องมีกฎ ระเบียบ แนวทางในการอยู่ร่วมกัน<sup>9</sup>

กฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐาธิปัตย์ การสถาปนากฎหมายขึ้นหรือตรากฎหมายขึ้นก็โดยมอบอำนาจนิติบัญญัติให้กับผู้มีอำนาจ (Logibus Soluta) เป็นกระบวนการประมวลเหตุผลความจำเป็นต่างๆ จากความสัมพันธ์ของลัทธิการเมือง สภาพสังคมและรูปแบบทางเศรษฐกิจสัมพันธ์กันจนเข้าถึงบริบทโดยรวมของเรื่องดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง<sup>10</sup> การบัญญัติกฎหมายต้องพิจารณาประเด็นของเรื่องสังคม การเมือง การปกครอง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา ระบบเศรษฐกิจประกอบด้วย

ในโลกตะวันออก ปรัชญามนุษยนิยม<sup>11</sup> กับศาสนาмаาคู่กันเสมอ ไม่มีศาสนาในฐานะแหล่งคุณธรรม ศีลธรรม ย่อมไม่มีปรัชญามนุษยนิยม อาทิพระพุทธศาสนากับมนุษยนิยมแนวพุทธ ส่วนในโลกตะวันตก ปรัชญามนุษยนิยมคือต้นบ่อเกิดของวิทยาศาสตร์ และเลี้ยงดูอ้อมชูวิทยาศาสตร์ให้เจริญเติบโตใหญ่ ไม่มีปรัชญามนุษยนิยม ย่อมไม่มีวิทยาศาสตร์และขณะเดียวกันวิทยาศาสตร์คือ พลังคำจูนปรัชญามนุษยนิยม ทั้งแบบตะวันตก และแบบตะวันออก มุ่งพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์มีเหตุผล ได้มีชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยมนุษยธรรมและปัญญาธรรม มนุษย์เป็นอยู่มีอยู่เยี่ยงมนุษย์ได้ ต้องอาศัยวัฒนธรรมคตินิยม<sup>12</sup> กฎหมายในแต่ละเรื่องก็มีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงต้องจัดระบบกฎหมายให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการบังคับใช้กฎหมายนั้นๆ กฎหมายต้องบัญญัติอย่างมีลำดับชั้น ในเชิงเนื้อหา (Hierarchy of Law) ก็เนื่องจากที่มาหรือความชอบธรรมในการบัญญัติกฎหมายนั้นต่างกัน และด้วยเหตุผลในการเรื่องความคล่องตัวในการนำไปใช้กฎหมายแต่ละเรื่องก็ต่างกันออกไป กล่าวคือ (1) กฎหมายมีค่าบังคับในแง่แบบพิธีได้แก่กฎหมายที่ตราขึ้น โดยผู้มีอำนาจโดยชอบในการตรากฎหมายนั้น มีการดำเนินการตราบทกฎหมายถูกต้องตามวิธีและกระบวนการถูกต้องตามแบบในการบัญญัติกฎหมาย มีการประกาศใช้โดยชอบ และไม่มีกฎหมายอื่นใดมายกเลิก

<sup>5</sup> หยุต แสงอุทัย, ศ., **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2538) , หน้า 41.

<sup>6</sup> อีระ ศรีธรรมรักษ์, ศ.ดร. และคณะ, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 5.

<sup>7</sup> แสง บุญเฉลิมวิภาส, ศ., **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552), หน้า 23.

<sup>8</sup> กำธร กำประเสริฐ, รศ., **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547) , หน้า 1.

<sup>9</sup> ทรงศิลป์ อัมพะเสวต, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า 5-10.

<sup>10</sup> ภูมิินทร์ บุตรอินทร์, **การใช้เหตุผลทางนิติศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555) หน้า 29.

<sup>11</sup> Schiller, F.C.S. นักปรัชญาชาวอังกฤษ และผู้สืบทอดปรัชญามนุษยนิยมกรีก บันทึกความไว้ว่า “Humanism เป็นระบบปรัชญาที่คัดค้านแนวคิด ความเชื่อ หรือทฤษฎีใดๆ ที่ไม่คำนึงถึงผลทางปฏิบัติเพื่อคุณประโยชน์และสันติสุขของมนุษย์ ขณะเดียวกัน มนุษย์ก็สนับสนุนระบบปรัชญาใดๆ ที่มุ่งแปรปรยุคทฤษฎีและความจริงตามที่ตนกล่าวอ้างให้ปรากฏผลออกมาเป็นการกระทำและปฏิบัติได้จริงในชีวิตจริงของมนุษย์

เพิกถอน (2) กฎหมายในแง่เนื้อหา หมายถึงความคับคั่งโดยสอดคล้องไม่ขัดแย้งกับบทกฎหมายที่เป็นแม่บทเช่นไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญของรัฐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดที่มีลำดับชั้นสูงกว่ากฎหมายอื่นๆ กฎเกณฑ์ที่เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาให้กับสังคม พัฒนาการเป็นกฎหมายได้ 2 แนวทาง คือ

(1) กฎเกณฑ์ของสังคมที่เกิดขึ้นโดยสัจยชาติตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ยึดถือปฏิบัติกันจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง กลายเป็นกฎหมายสังคมเรียกว่า “จารีตประเพณี” ต่อมาจารีตประเพณีพัฒนาเป็นกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่ากฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)

(2) กฎเกณฑ์ของสังคมที่มนุษย์คิดค้นหรือสร้างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมแต่ละอย่างแต่ละประเภท กฎเกณฑ์นี้บัญญัติขึ้นโดยผู้นำของสังคมซึ่งได้พัฒนาเป็น กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

กฎหมายเป็นข้อตกลงข้อบังคับของสังคมเพื่อให้มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันไม่เกิดความขัดแย้ง ในการที่จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนหมู่มาอีกทั้งยังเป็นการสร้างกรอบการบังคับไม่ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่นเป็นข้อกำหนดให้คนในสังคมต้องยอมรับ และ ปฏิบัติทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความสงบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม แต่กระนั้นก็ตามก็ยังมีบุคคลเป็น จำนวนมากที่ไม่ได้ใส่ใจในกรอบของกฎหมาย ที่ซึ่งเป็นข้อบังคับ ข้อตกลง ซึ่งเป็นแนวทางในการ ปฏิบัติ ยังฝ่าฝืนกระทำการที่มิชอบดังกล่าวยุ่เรื่อยๆ ซึ่งเหล่านี้กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์การลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนไว้ตามความหนักเบาของการกระทำความผิดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ดุลยพินิจของผู้ใช้ กฎหมายในการพิจารณาตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดดังกล่าวเช่น ในประมวลกฎหมายอาญา หมวด 3 ที่ว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย ส่วนที่ 1 ว่าด้วยเรื่อง โทษ ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 18

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ว่าด้วยความจริงของชีวิตเป็นศาสนาที่ว่าด้วยความเป็นเหตุเป็นผล พระพุทธศาสนาสอนให้เห็นถึงความดับทุกข์ ได้วางหรือบ่งชี้ในการกระทำว่า เจตนา เป็นตัวกำหนดในเรื่องบาป บุญ โทษ ตามผลของการกระทำ ดังพุทธวจนะขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “กัลยาณการี กัลยาณิ ปาปกา ริ จ ปาปก”<sup>13</sup> แปลความว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือ “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ” แปลความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนา ว่าเป็นกรรม” ฉะนั้น กรรมคือกิจที่บุคคลลงใจทำ หรือทำด้วยเจตนาซึ่งประกอบไปด้วยความจงใจ แล้วกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ถ้าทำด้วยไม่เจตนา ถ้าไม่มีเจตนาที่ไม่ถือว่าเป็นกรรม ทั้งนี้เพราะ พระพุทธศาสนาเชื่อว่ากรรม เป็นเครื่องบงชี้ หรือแสดงออกซึ่งเจตนา พุทธวจนะดังกล่าว ถือว่าเป็นหลักเป็นอมตะวาจาที่ชาวพุทธหรือพุทธศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติเพื่อให้อยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข ลดปัญหาต่างๆ ในสังคมที่ตามมา หลักเกณฑ์ในเรื่องเจตนาจึงเป็นเกณฑ์ใน การตัดสินที่เป็นสิ่งบ่งชี้ได้ว่าการกระทำใดที่เป็นองค์ประกอบสำเร็จเป็นความผิดในเรื่องกรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีสอดคล้องตามหลักเจตนาในประมวลกฎหมายอาญา

เกณฑ์วินิจฉัย “ความดี ความชั่ว” ที่ว่าในแง่ของกรรมถือเอาเจตนาเป็นหลักตัดสินว่าเป็นกรรมหรือไม่ และกรรมนั้นเป็นกรรมดีหรือชั่วพิจารณา ดังนี้

#### ก.เกณฑ์หลัก

##### 1. ตัดสินด้วยความเป็นกุศลหรืออกุศล โดย

- พิจารณามูลเหตุว่าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ อโมหะ หรือเกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ

- พิจารณาตามสภาวะ ว่า เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบาย ไร้โรคปลอดโปร่ง ผ่องใส สมบูรณ์หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศลธรรม (สภาพเกื้อกูล) ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง หรือทำให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมเจริญงอกงามขึ้น ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร

##### ข. เกณฑ์ร่วม

2. ไข่มโนธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองพิจารณาว่า การที่กระทำนั้น ตนเองดีเตียนตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนหรือไม่

<sup>13</sup> ส.ส. (บาลี) 15/333/903, ส.ส. (ไทย) 11/256/374.

3. พิจารณาความยอมรับของวิญญูชน หรือนักปราชญ์ หรือบัณฑิตชน ว่าเป็นสิ่งที่วิญญูชนยอมรับหรือไม่ ขึ้นชมสรรเสริญ หรือตำหนิตดเถียน การยอมรับหรือไม่ยอมรับของนักปราชญ์ มองในระดับสถาบันว่าโดยส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปของบทบัญญัติทางศาสนาบ้าง ขนบธรรมเนียมประเพณีบ้าง บทบัญญัติทางกฎหมายบ้าง

4. พิจารณาลักษณะ และผลของการกระทำ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น

การตัดสินความดีความชั่ว หรือกรรมดี-กรรมชั่ว ตามแนวกรรมนิยามและที่สัมพันธ์กับสมมตินิยาม ทั้งโดยสภาวะโดยคุณค่า มีสาระอย่างเดียวกัน จัดจำแนกข้อแตกต่างกัน มีใจความคาบเกี่ยวกัน ดังนี้

4.1 ว่าโดยคุณโทษต่อชีวิต เป็นสภาวะที่เกื้อกูลต่อชีวิตจิตใจหรือบั่นทอนคุณภาพของจิต

4.2 ว่าโดยคุณโทษต่อบุคคล เป็นการเบียดเบียนตนหรือไม่ ทำตนให้เดือดร้อนหรือไม่

4.3 ว่าโดยคุณโทษต่อสังคม เบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ ทำลายหรืออำนวยสุขแก่สังคม

4.4 ว่าโดยมโนธรรม โดยสำนักอันมีตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ คือพิจารณาเห็นด้วยความรู้สึกลึกซึ้งของชีวิตของตนเองว่า การนั้นเมื่อทำแล้วตนเองดีเตียนตนเองได้หรือไม่

4.5 ว่าโดยมาตรฐานทางสังคม คือตามบัญญัติทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี รัฐธรรมนูญ และสถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่นสถาบันกฎหมาย ซึ่งได้ใคร่ครวญตรวจสอบกลั่นกรองของวิญญูทั้งหลายตามกาลสมัย แต่ละครั้งแต่ละคราวเรื่อยไป จึงมีพระพุทธรูปทรงประทับว่า “อนุวิจจ วิญญู”<sup>14</sup> มติของวิญญูชน หรือนักปราชญ์, ปรากฏในรูปของบทบัญญัติทางศาสนา, บทบัญญัติทางกฎหมาย เช่น หลักอินทภาษ หลักแห่งความยุติธรรม ได้แก่หลักที่ผู้พิพากษาหรือตุลาการจะต้องเป็นผู้ซึ่งดำรงรักษาความเที่ยงธรรมความยุติธรรมให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างมากที่สุด ตุลาการจึงต้องยึดหลักปฏิบัติตนเพื่อคงความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมตามที่ได้มีการจารึกไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เรียกว่า “หลักอินทภาษ” (วาจาสิทธิ์แห่งพระอินทร์) คำสั่งสอนที่พระอินทร์มีต่อบุรุษผู้หนึ่งซึ่งมีหน้าที่เป็นตุลาการได้กล่าวไว้ว่า การจะเป็นตุลาการที่ดีได้นั้นจะต้องไม่มีอคติ 4 ประการ คือ

1. ฉันทาคติ คือ การลำเอียงเพราะรัก การเห็นแก่อำมิสสินจ้าง กลุ่มหลงในทรัพย์สินเงินทองละโมภโลภมากเข้าด้วยฝ่ายโจทก์หรือจำเลย ต้องทำใจให้เป็นกลาง

2. โทสาคติ คือ การลำเอียงเพราะโกรธ พยาบาท มีความอาฆาตเคียดแค้นในใจเพราะเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

3. โมหาคติ คือ การลำเอียงเพราะหลงในลาภยศสรรเสริญให้ยึดมั่นในความสุจริตเที่ยงธรรมตัดสินคดีด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ที่มีความรอบรู้ในกฎหมาย รู้เท่าทัน ไม่ตัดสินด้วยความหลง

4. ภยาคติ คือ การลำเอียงหรือเกิดความเอนเอียงเพราะในใจบังเกิดความกลัวไม่ว่าจะกลัวตายกลัวเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ผู้พิพากษาต้องทำจิตใจให้มั่นคงไม่หวั่นไหว ไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลใดๆ

ผู้พิพากษาจะต้องตัดสินพิจารณาคดีโดยคลองธรรมอันเป็นจตุรัสซึ่งหมายความว่า มีหลักการพลิกยกไม่ใช่เป็นไปตามอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตุลาการ การปฏิบัติตนหรือไม่ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามคำสอนจะมีผลต่อตุลาการ คือ หากตัดสินความโดยปราศจากอคติทั้ง 4 ประการก็จะนำเกียรติยศ ชื่อเสียง บริวารมาสู่บุคคลนั้นๆ ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานเปรียบประดุจเดือนข้างขึ้นหากผู้ใดตัดสินความโดยมีอคติทั้ง 4 ประการ ก็จะนำความเสี่ยงสูญมาสู่บุคคลนั้นๆ

การพิจารณาตัดสินคดีโดยมีอคติ 4 ประการถือว่าเป็นบาป ดังนั้นผู้พิพากษาศาลจึงต้องเป็นผู้ซึ่งรอบรู้และเชี่ยวชาญในขั้นตอนของการพิจารณาความในศาลมีวิจารณ์ญาณสูง รู้กระจ่างแจ้งว่าประเด็นใดเป็นข้อสำคัญ ส่วนใดเป็นข้อปลีกย่อยการพิจารณาตัดสินคดีต้องถูกต้องแม่นยำประดุจเหยี่ยวโฉบจับปลาตัวที่มุ่งหมายไว้โดยยึดถือพระธรรมศาสตร์และหลักกฎหมายทั้งปวงเป็นหลักมั่นและพิจารณาตัดสินความด้วยกิริยาอันองอาจประดุจราชสีห์ หลักอินทภาษนี้ ไม่ได้มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนของข้าราชการทุกคนด้วยเพื่อทำให้เกิดความยุติธรรมในสังคมสืบต่อไป<sup>15</sup>

<sup>14</sup> ดู ม.ม.13/39/35-46/40;553; อง.ทก.20/264/73: 379/111=อง.จตุก.ก.21/3;83/108; อง.ปญจก.22/217/283.

<sup>15</sup> วิน สองขาว. [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.museum.coj.go.th/malao/inp.pdf>. (20 กันยายน 2563) “หลักอินทภาษ หลักแห่งความยุติธรรม”.

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าปัญหาในเรื่องการกระทำความผิดต่างๆ ที่มักจะพบทั้งในอดีต และ ปัจจุบันนั้นก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากเจตนาของบุคคลนั้นเป็นเหตุไม่ว่าจะทางด้านพระพุทธศาสนา และกฎหมายที่ใช้ในการปกครองบ้านเมืองก็ล้วนต้องอาศัยเจตนาเป็นเครื่องกำหนดหรือวางแนวทาง ต่างๆ ในการลงโทษทั้งสิ้นถึงกระนั้นก็ตามฝ่ายบ้านเมืองเช่น ศาลฎีกาถึงแม้จะมีอำนาจสูงสุดในการ วินิจฉัย การลงโทษ ผิดความยุติธรรม ก็อาจจะตีความหมายหรือมีความเห็นในเรื่องของเจตนา เป็นบทในการลงโทษที่แตกต่างกัน เช่นนั้นถ้ามีการวินิจฉัยหรือตีความหมายในเรื่องเจตนาคลาดเคลื่อนไปก็อาจจะทำให้ไม่เป็นการยุติธรรมแก่ผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย ฉะนั้นการศึกษาวิเคราะห์ เรื่องเจตนาในทางพระพุทธศาสนา และในทางกฎหมายอาญาให้ได้ผลเป็นที่ ชัดเจนจนกระทั่งสามารถนำไปปรับปรุงการใช้ให้เหมาะสมแก่หลักเจตนาได้อย่างถูกต้องก็จะเป็น การสร้างครลอง การตัดสินหรือการลงโทษต่างๆ ให้เหมาะสมแก่สังคม และเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นจะทำให้ประชาชนทั่วไป และผู้ใช้กฎหมายมีความเข้าใจในเรื่องผลกระทบตาม พระพุทธศาสนา และเจตนาในประมวลกฎหมายอาญามากขึ้น และความรู้ที่ได้จากการวิจัยใน ครั้งนี้จะใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ทางวิชาการให้มีความก้าวหน้า มีระบบ และมี แนวทางที่ชัดเจนต่อไปในอนาคต

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความหมายของเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา
2. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความหมายของเจตนาตามพระธรรมวินัย
3. เพื่อวิเคราะห์ และเปรียบเทียบเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา กับเจตนาตามพระธรรมวินัย
4. เพื่อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงหลักเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญาต่อไป

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยทางกฎหมายในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและทำการเปรียบเทียบเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญากับหลักเจตนาตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ทำการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentry Research) รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จากตำรา คำบรรยาย คำพิพากษาศาลฎีกา และคำอธิบายของนักการศาสนา นักกฎหมาย หัวข้อการวิจัย และจากข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ จากพระไตรปิฎก โดยศึกษา สรุป ผลการวิจัย และมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาตามหลักของเจตนาต่อไป

### สรุปผลการวิจัย

#### 1.เจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา

เจตนาในประมวลกฎหมายอาญานั้นเป็นองค์ประกอบภายในซึ่งในการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญานี้จะพิจารณาหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดในเรื่องขององค์ประกอบ ในการกระทำความผิดเป็นเบื้องต้น เมื่อการกระทำของบุคคลใดที่ครบองค์ประกอบในการกระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้วผู้นั้นก็ต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ใน ขณะนั้น สำหรับเจตนาในกฎหมายอาญาได้วางหลักไว้ในมาตรา 59 บุคคลจะต้อง “รับผิด” ในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนากระทำโดยเจตนา ได้แก่ กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะที่เดียวกันผู้กระทำความผิดประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดจะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือ ยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นมิได้กระทำโดยประมาทได้แก่ กระทำความผิดมิใช่โดย เจตนา แต่กระทำ โดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านี้ได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่การกระทำ ให้หมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยงดเว้นการที่จัก ต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย

ดังนั้นจึงสามารถแบ่งเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญานี้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. เจตนาประสงค์ต่อผล หมายถึง รู้สำนึกและมุ่งหมายจะให้เกิดผลขึ้น
2. เจตนาเล็งเห็นผล หมายถึง ไม่ได้ประสงค์ต่อผล คือ ไม่ได้มุ่งหมายให้เกิดผลขึ้น

แต่ เล็งเห็นได้ว่าจะเกิดผลขึ้นอย่างแน่นอนเท่าที่จิตใจของจิตใจของบุคคลที่อยู่ในฐานะเช่นนั้นจะ เล็งเห็นได้

3. เจตนาโดยพลาดหมายถึงผู้ใดเจตนาจะกระทำต่อบุคคลหนึ่ง แต่ได้กระทำต่อบุคคลหนึ่ง

**ขั้นตอนของการกระทำโดยเจตนา** องค์ประกอบภายใน (เจตนาประสงค์ต่อผล เจตนา เล็งเห็นผล เจตนาโดยพลาด) องค์ประกอบภายนอก บุคคล + มีการกระทำ + บุคคลหรือวัตถุที่ถูก กระทำ เช่น 1.บุคคล (มีเจตนา) + 2. ทำ (ลงมือทำ) + 3. มีบุคคลหรือวัตถุที่ถูกกระทำ = กระทำ การครอบครองประกอบความคิดทางอาญา เช่น นาย ก คิด ตัดสินใจ (มีเจตนา) จะฆ่า นาย ข จึงใช้ไม้ทุบศีรษะนาย ข (ลงมือ กระทำ) จนถึงแก่ความตาย (มีบุคคลผู้ถูกกระทำหรือวัตถุที่ถูกกระทำ) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า นาย ก ได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายอาญาบัญญัติไว้ และเป็น การกระทำที่ครอบครองประกอบความผิด แล้วสำหรับผลของการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญานั้นจะมีลักษณะหนักเบาไม่เท่ากัน ทั้งนี้ เป็นเพราะเจตนาของผู้กระทำความผิดแต่ละคนจะไม่เท่ากันเช่น ถ้ามีเจตนาฆ่า และลงมือ กระทำ สำเร็จแล้วจะต้องรับโทษฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาแต่ถ้าก่อนฆ่ามีการไตร่ตรองไว้ก่อน หรือมีการลงมืออย่างไม่ทราบก็ จะได้รับโทษเพิ่มขึ้นหรือมีอัตราโทษที่หนักกว่าการฆ่าแบบไม่มี การไตร่ตรอง หรือการฆ่าอย่างไม่ทราบ และในการ พิจารณาว่าการกระทำของผู้กระทำความผิดแต่ละคนมีเจตนาอย่างไรนั้นผู้วินิจฉัยในการพิจารณาโทษต้องพิสูจน์ให้ ทราบถึงเจตนาในการ กระทำของผู้กระทำ ความผิดของแต่ละคนให้ชัดเจนทั้งนี้ก็เพราะจะเป็นการสร้างความยุติธรรม แก่ผู้ ที่ได้รับการลงโทษนั้น เช่น นาย ค ใช้ไม้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 นิ้วตีหัว นาง จ หนึ่งที่ ปรากฏว่านาง จ ถึงแก่ความตายดังนั้นต้องพิจารณาว่า นาย ค มีเจตนาประสงค์ต่อผล หรือเล็งเห็น ผลในการฆ่า นาง จ หรือไม่ดังนั้นถ้า พิจารณาจากเหตุดังกล่าวแล้วก็จะเห็นว่า นาย ค ไม่มีเจตนาฆ่า นาง จ จึงไม่ต้องลงโทษ นาย ค ฐานฆ่า นาง จ ตาย แต่อย่างใด

## 2.เจตนาในพุทธศาสนาตามหลักพระธรรมวินัย

การกระทำที่จัดว่าเป็นกรรมได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัย 2 อย่างคือ

1. ต้องมีเจตนา (intention) คือ มีความตั้งใจ หรือจงใจจะทำการมนั้น
2. เมื่อมีเจตนาแล้วก็ลงมือกระทำกรรมนั้นๆ

การลงมือกระทำกรรมตามเจตนาที่ตั้งไว้นั้น สามารถทำได้ 3 ทาง คือ ทำกรรมทางใจ หรือจิต ทำกรรม ทางวาจา และทำกรรมทางกาย

เมื่อมีเจตนา และการกระทำจริง ๆ จึงจะสำเร็จเป็นกรรมที่จะก่อให้เกิดผลแห่งกรรม หรือใช้ศัพท์เฉพาะว่า “วิบากกรรม” ฉะนั้น คำว่า “กรรม” เป็นส่วนเหตุและ “วิบาก” เป็นส่วนผล

ดังนั้นองค์ประกอบของเจตนาในทางพระพุทธศาสนาต้องประกอบไปด้วยมูลเหตุที่ แสดงออกมาเป็นกรรม คือ

1. อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล การกระทำที่ไม่ดี กรรมชั่ว หมายถึง การกระทำที่เกิด จาก อกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ หรือ โมหะ
2. กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี หรือกรรมดี หมายถึง การกระทำที่เกิด จากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรืออโมหะ

เมื่อมีองค์ประกอบข้างต้นนี้อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็จะแสดงออกตามทวาร คือทางที่ ทำกรรม หรือ แสดงออกของกรรม จัดเป็น 3 คือ

1. กายกรรม กรรมทำด้วยกาย หรือการกระทำทางกาย
2. วาจากรรม กรรมทำด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา
3. มโนกรรม กรรมทำด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ

กรรม และวิบาก สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ กรรมดีให้วิบากดี และกรรมชั่วให้ วิบากชั่ว หรือจะใช้ว่า กรรมขาวและกรรมดำก็ได้ หรือจะใช้คำว่า “กุศลกรรม” และ “อกุศลกรรม” ก็ได้ ล้วนแต่มีความหมายเหมือนกัน

ความรุนแรงของกรรมและวิบากนั้นขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของเจตนา ฉะนั้น เจตนา ของการฆ่ามดตัว หนึ่ง นกตัวหนึ่ง วัวตัวหนึ่ง และคนๆ หนึ่งนั้นย่อมไม่เหมือนกันมีความรุนแรงที่ ต่างกันมาก เช่น นาย ก ฆ่ามดตายด้วยความรำคาญที่มาไต่แขน, นาง ข ฆ่านกตัวหนึ่งตายเพราะ รำคาญที่ส่งเสียงร้องหน้าบ้านทุกวัน นางย ดักฆ่า นาย ข โดยมี การเตรียมการวางแผน และมีการ หลอกล่อให้มาพบ จะเห็นได้ว่าทั้งสามกรณีดังกล่าวนี้เมื่อพิจารณาแล้วผลกรรมใน การกระทำหรือ วิบากที่ได้รับจะไม่เท่ากันทั้งนี้อาจเป็นเพราะขึ้นอยู่กับความยากง่าย ขึ้นอยู่กับการคิดวางแผน ขึ้นอยู่ กับวิธีการลงมือกระทำการ และเหตุปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ ดังนั้นวิบากของกรรมที่แต่ละคนทำขึ้น นั้นย่อมได้รับไม่เท่ากัน

และผลหรือวิบากกรรมตามหลักทางพระพุทธศาสนายังส่งผลไปข้ามภพ ขาดิ ดังปรากฏในเรื่องของกรรม 12 อย่าง ชัดเจนนอกจากนี้ยังปรากฏใน มูลปณณาสก มัชฌิมนิกายแสดงไว้ว่าฆาตว์ไม่มีความกรุณาเป็นเหตุให้อายุสั้นไม่ฆ่าสัตว์ มีความกรุณาเป็นเหตุให้อายุยืนเบียดเบียนสัตว์เป็นเหตุให้มีโรคมากไม่เบียดเบียนสัตว์เป็นเหตุให้มีโรคน้อย มักโกรธมีความคับแค้นใจมากเป็นเหตุให้ผิวพรรณทรามไม่โกรธ ไม่มีความคับแค้นใจเป็นเหตุให้ผิวพรรณผุดผ่อง เมื่อบริจาคด้วยความริษยาผู้อื่นเป็นเหตุให้มีอานาภพน้อยมีใจไม่ริษยาผู้อื่นเป็นเหตุให้มีอานาภพ มาก ไม่บริจาคทานเป็นเหตุให้ยากจนอนาภพบริจาคทานเป็นเหตุให้มีโภคสมบัติมาก, กระด้างถือตัว เป็นเหตุให้เกิดในสกุลต่ำไม่กระด้างไม่ถือตัวเป็นเหตุให้เกิดในสกุลสูง, ไม่อยากรู้ไม่ได้ถามผู้มี ปัญญาเป็นเหตุให้มีปัญญาน้อยอยากรู้หมั่นได้ถามผู้มีปัญญาเป็นเหตุให้มีปัญญามาก เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีในทางพระพุทธศาสนามีเกณฑ์ตัดสินกรรมดีและกรรมชั่วไว้เป็น 2 ประการ ดังนี้คือ

1. พิจารณามูลเหตุของการกระทำ ว่าเป็นกรรมนั้นเกิดจากเจตนาเช่นใด ถ้าเกิดจาก เจตนาดีที่มีกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ กรรมนั้นดีจัดเป็นกุศลกรรม ถ้าเกิดจากเจตนาไม่ดี มีอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ กรรมนั้นไม่ดีจัดเป็นอกุศลกรรม

2. พิจารณาผลลัพธ์หรือวิบากของกรรม นั้นคือกรรมใดทำไปแล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อนใจภายหลัง กรรมนั้นย่อมไม่ดี

### 3.เปรียบเทียบเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญากับพระธรรมวินัย

เจตนาในทางพระพุทธศาสนาเมื่อเปรียบเทียบกับเจตนาในประมวลกฎหมายอาญา แล้วจะเห็นได้ว่ามีความเหมือนและความแตกต่างกัน สิ่งที่มีความเหมือนกันอย่างเห็นได้ชัดเจน คือในการกระทำความผิดของบุคคลในแต่ละครั้งนั้นจะต้องมีเจตนาเป็นองค์ประกอบภายในที่ สำคัญที่สุดเป็นอันดับแรกที่จะพิจารณาในส่วนอื่นๆ ต่อๆ ไป ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการกระทำที่ ปรากฏผลหรือที่เรียกว่าวิบาก หรือผลของกรรมนั้นล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากเจตนาของบุคคลคนนั้น เป็นจุดเริ่มต้น และในทางพระพุทธศาสนาเจตนาที่แต่ละคนแสดงออกมานั้นจะประกอบไปด้วย สิ่งที่อยู่ในจิต หรือ ในใจของผู้กระทำแต่ละคนซึ่งถ้าเป็นสิ่งที่เรียกว่า กุศลกรรม เมื่อบุคคลใดมี เจตนาที่ประกอบด้วยกุศลกรรมแล้วก็จะย่อมแสดงออกมาเป็น กรรม หรือการกระทำที่เป็นไปใน ทิศทางที่ดี และก็จะเกิดวิบาก หรือผลของกรรมนั้น เป็นวิบากดีแต่ในทางตรงกันข้ามเมื่อบุคคล ใดมีเจตนาที่ประกอบด้วยอกุศลกรรมแล้วก็จะย่อมแสดงออกมาเป็น กรรม หรือการกระทำที่เป็นไป ในทิศทางที่ไม่ดี และก็จะเกิดวิบากหรือผลของกรรมนั้น เป็นวิบากที่ไม่ดี นอกจากนี้ ถ้าพูดในเรื่องเจตนาในทางพระพุทธศาสนาก็จะนึกถึงเรื่อง กรรม และ วิบาก หรือผลของกรรมที่จะส่งผลแก่ ผู้กระทำข้ามภพ ข้ามชาติ ดังจะเห็นได้ซึ่งปรากฏในเรื่องของหลักกรรมส่งผล หรือที่เรียกว่า กรรม 12 และดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่าด้วยเจตนาสูตรดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจงใจ ดำริ และนึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอาร์มณปัจจัย เพื่อ ความตั้งมั่นแห่งวิญญาน เมื่ออาร์มณปัจจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงมีเมื่อวิญญาน นั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อความบังเกิดแห่งภพ ใหม่ต่อไปมี ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงมี ต่อไปความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ แต่ยังนึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอาร์มณปัจจัย เพื่อความ ตั้ง มั่นแห่งวิญญาน เมื่ออาร์มณปัจจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงมี เมื่อวิญญานนั้นตั้ง มั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้วความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อความบังเกิดแห่งภพใหม่ ต่อไปมี ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมีต่อไปความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ และไม่นึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นไม่เป็นอาร์มณปัจจัยเพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาน เมื่ออาร์มณณ ปัจจัยไม่มี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงไม่มีเมื่อวิญญานนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว ไม่เจริญขึ้นแล้วความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปจึงไม่มีเมื่อความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปไม่มี ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้ง มวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

สำหรับในทางประมวลกฎหมายอาญานั้นประกอบไปด้วยมาตราที่ใช้บังคับทั้งหมด 398 มาตรา ซึ่งทั้ง 398 มาตรานี้จะมีมาตรา 59 ที่ว่าด้วยเรื่องของเจตนาเป็นมาตราสำคัญ หรือ เรียกได้ว่าเป็นหลักในการที่จะวิเคราะห์ความผิดแต่ละมาตราของบุคคลผู้ที่ได้กระทำความผิดซึ่งใน ประมวล กฎหมายอาญานี้ได้แบ่งลักษณะของเจตนาออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ (1) เจตนาประสงค์ต่อผล (2) เจตนาเล็งเห็นผล และ (3) เจตนาโดยพลาด ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้วาง หลักในเรื่องดังกล่าวไว้เป็นเบื้องต้นในการพิจารณาความผิด เมื่อใดก็ตามบุคคลใดมีเจตนาหนึ่งในสามดังกล่าวข้างต้นแล้วก็จะพิจารณาถึงองค์ประกอบข้ออื่นๆ ด้วยซึ่งในประมวลกฎหมายอาญาได้ วางหลักในเรื่ององค์ประกอบของการกระทำความผิดต่างๆ ออกเป็นหลักได้ดังนี้คือ 1.บุคคล (คิด ตัดสินใจ ) + 2.ทำ (ลงมือทำ) + 3.มี

บุคคลหรือวัตถุที่ถูกกระทำ = กระทำการครบเมื่อครบ องค์ประกอบแล้วก็ต้องพิจารณาหลักเกณฑ์อื่นๆ อีกด้วยว่าการกระทำดังกล่าวมีกฎหมายยกเว้น โทษหรือไม่ หรือไม่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ไม่ต้องรับโทษ หรือไม่ว่าอย่างใดเมื่อครบองค์ประกอบใน การพิจารณาดังกล่าวแล้วก็จะพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดตามมาตราที่กระทำความผิดดังกล่าวต่อไป

สำหรับความแตกต่าง ที่ปรากฏอย่างชัดเจนในเรื่องเจตนาทางพระพุทธศาสนา และ เจตนาในประมวลกฎหมายอาญาที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ เจตนาในทางพระพุทธศาสนาจะพิจารณาการ กระทำความผิด หรือถือว่าผิด และเป็นการกระทำที่ครบเจตนาแล้วคือจะพิจารณาถึงเจตนาที่ปรากฏ ออกมา 3 ทาง คือ ทางกาย วาจา ใจ แม้กระทั่งว่า ผู้ใดมีเจตนา และได้กระทำการที่ปรากฏในใจ หรือที่เรียกว่า มโนกรรมแล้ว ก็ถือว่าเกิดเป็นผลหรือวิบากของกรรมที่ บุคคลนั้นต้องรับแล้วแต่ ในทางประมวลกฎหมายอาญานั้นถึงแม้ว่าจะมีเจตนาแต่การที่จะพิสูจน์ว่าบุคคลใดครบ องค์ประกอบในการกระทำความผิด หรือไม่จะพิจารณา ได้แค่ทางกาย และวาจาเท่านั้นสำหรับทางใจ ถึงแม้บุคคลนั้นจะมีเจตนาแต่ก็ไม่สามารถพิจารณาลงโทษบุคคลนั้นได้เพราะทางประมวล กฎหมายอาญาเรียกว่าอยู่แค่ในชั้นคิดยังไม่ได้ลงมือกระทำความผิดที่จะเข้าองค์ประกอบของการกระทำความผิดจึงยังไม่สามารถ กำหนดโทษ และลงโทษบุคคล ผู้นั้นได้

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบเจตนาในทางพระพุทธศาสนากับเจตนาในประมวล กฎหมายอาญาเห็นได้ว่า ในเรื่องของเจตนาเป็นสิ่งเริ่ม และเป็นจุดสำคัญที่สุดในการที่จะตัดสินว่า สิ่งที่ทำนั้นจะออกมาเป็นผลดี หรือชั่วก็ล้วนแล้วแต่ขึ้นอยู่กับเจตนาทั้งสิ้นเมื่อใดก็ตามไม่ว่านักกฎหมายนักการศาสนา หรือผู้ที่มีอำนาจพิจารณาคุณ-โทษของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเข้าใจ และ ตระหนักถึงความสำคัญ ในเรื่องของเจตนาแล้วก็จะทำให้การพิจารณา หรือการลงโทษเป็นไป ด้วย ความบริสุทธิ์และยุติธรรม และยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ซึ่งจะสานต่อ หรือศึกษาต่อเรื่องดังกล่าวนี้ก็จะ เป็นประโยชน์ มีใช้น้อย

### ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาเรื่องเปรียบเทียบเจตนาในพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนากับเจตนาใน ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ทำให้พบประเด็นที่สำคัญได้แก่ ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อนำไปใช้ ประโยชน์ในการพัฒนา และบูรณาการปรับใช้ตัดสินการกระทำของบุคคลที่ปรากฏ ซึ่งอาจจะจำแนกได้เป็นดังต่อไปนี้

#### ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยเห็นว่าควรศึกษาวิเคราะห์ แนวความคิดในการกำหนดขอบเขตของเจตนาซึ่งมีผลต่อความรับผิดชอบทางอาญาที่กระทำโดย “เจตนา” กับ “ประมาท” สภาพและรูปแบบการเกิดขึ้นของเจตนาย่อมเล็งเห็นผล ตลอดจนถึงหลักเกณฑ์ของเจตนาย่อมเล็งเห็นผล แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ กับ ประมาทในระบบกฎหมายไทย พบว่า รูปแบบของเจตนาย่อมเล็งเห็นผล จะเป็นกรณีที่เกิดจากการกระทำเบี่ยงเบนหรือหักเหออกไปจากเจตนาประสงค์ต่อผล โดยผลนั้นมีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นเจตนาย่อมเล็งเห็นผลจึงไม่อาจนำไปใช้กับความผิดที่มีได้เฉพาะเจตนา ประสงค์ต่อผลเท่านั้น เช่น ความผิดที่ต้องอาศัยมูลเหตุชักจูงใจเป็นองค์ประกอบภายในของความผิด เป็นต้น ที่จะนำมาใช้อธิบายถึงหลักเกณฑ์ของเจตนาย่อมเล็งเห็นผล มีทั้งทฤษฎีที่อธิบายในเชิงภาวะวิสัย และทฤษฎีอัตวิสัยโดยพิจารณาจากการที่ผู้กระทำไม่สนใจใยดีต่อผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้น เพราะเป็นการสอดคล้องกับเนื้อหาของเจตนา ที่เป็นเรื่องภายในจิตใจของผู้กระทำความผิด ดังนั้นการพิจารณาความหนักเบาของผลที่ปรากฏออกมา ผู้พิจารณาก็ต้องทราบ เข้าใจ และพิจารณาถึงเจตนาเป็นอันดับแรก ถ้าผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องดังกล่าวเข้าใจหลักต่างๆ ในเรื่องเจตนาได้ อย่างชัดเจนขึ้น ก็จะเป็นประโยชน์ในการวินิจฉัย ลงโทษ กำหนดโทษ

2. ผู้วิจัย ขอเสนอแนะการบัญญัติมาตรา 59 และมาตรา 288 ใหม่ และเรื่องเจตนาในกฎหมายไทย ซึ่งมุ่งเอาเจตนา ตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นหลักสำคัญที่บัญญัติไว้ ซึ่งเจตนาในพุทธศาสนาเป็นแนวคิดแบบองค์รวมที่มองความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกายของมนุษย์ว่า การกระทำของมนุษย์ล้วนเกิดจากเจตนาภายในใจเป็นเบื้องต้น เพื่อให้สอดคล้องกับคุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ควรที่จะนำหลักเจตนาตามพระธรรมวินัยมาประกอบ เพื่อนำไปสู่การวินิจฉัย ลงโทษ กำหนดโทษ และพิจารณาผลการ กระทำของบุคคลนั้นๆ ด้วยความยุติธรรมอย่างแท้จริง

3. ผู้วิจัยเห็นว่าในครั้งต่อไปเพื่อให้ทราบถึงหลักเจตนาอย่างลึกซึ้ง และชัดเจนขึ้น ควรจะศึกษาหลักเจตนาในพระพุทธศาสนา ประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ ควรจะศึกษาในเรื่องของกรรม 12 โดยเลือกศึกษากรณีใดกรณีหนึ่งใน 12 กรรมนี้ โดยใช้หลักของเจตนาในทางพระพุทธศาสนาวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งควรจะศึกษาเกี่ยวกับ

ความสัมพันธ์ในเรื่องของเจตนาที่แสดงออกมา ทางกาย วาจา หรือใจ ว่าบุคคลที่แสดงออกมาปรากฏเป็นวิบาก หรือผลของกรรม เช่นนี้ เพราะเหตุใด แล้ว วิเคราะห์ถึงสาเหตุ และวิธีการหรือแนวทางในแก้ไขให้ได้หรือไม่อย่างไร

4. ควรจะศึกษาในเรื่องของเจตนาในทางพระพุทธศาสนากับเจตนาในประมวลกฎหมาย อื่นๆ ว่าในการบัญญัติใช้กฎหมายดังกล่าวนี้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีเกณฑ์พิจารณากำหนดโทษว่ามี เจตนาเป็นตัวกำหนดด้วยหรือไม่ ควรจะศึกษาเปรียบเทียบกับหลักคำสอนในเรื่องของเจตนาในทางพระพุทธศาสนา กับเจตนา ในศาสนาอื่นๆ ว่ามีหรือไม่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

ดังนั้นหากจะมีผู้ศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติมก็จะช่วยให้ผู้ซึ่งสนใจเรื่องดังกล่าวนี้มีความเข้าใจเรื่องเจตนาชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถนำเรื่องเจตนาในทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง โดยไม่เพียงแต่พิจารณาจากตัวบทกฎหมายที่เป็นเพียงแค่ลายลักษณ์อักษร และไร้ซึ่ง จิตสำนึกในการพิจารณาตัดสินความถูก-ผิดในเรื่องดังกล่าวอีกต่อไป

### เอกสารอ้างอิง

- กำธร กำประเสริฐ, รศ., **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547) , หน้า 1.
- ทรงศิลป์ อัมพะเสวต, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า 5-10.
- ประวิณวัชร อิศรางกูร ณ อยุธยา, ดร., **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: สุตรไพศาล, 2549) , หน้า 13.
- หยุด แสงอุทัย, ศ., **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2538) , หน้า 41.
- ธีระ ศรีธรรมรักษ์, ศ.ดร. และคณะ, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 5.
- แสง บุญเฉลิมวิภาส, ศ., **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552), หน้า 23.
- ภูมินทร์ บุตรอินทร์, **การใช้เหตุผลทางนิติศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555) หน้า 29.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- Schiller, F.C.S. นักปรัชญาชาวอังกฤษ และผู้สืบทอดปรัชญามนุษยนิยมกรีก บันทึกความไว้ว่า “Humanism เป็นระบบปรัชญาที่คัดค้านแนวคิด ความเชื่อ หรือทฤษฎีใดๆ ที่ไม่คำนึงถึงผลทางปฏิบัติเพื่อคุณประโยชน์และสันติสุขของมนุษย์ ขณะเดียวกัน มนุษย์ก็สนับสนุนระบบปรัชญาใดๆ ที่มุ่งแปรปรยุคตทฤษฎีและความจริงตามที่ตนกล่าวอ้างให้ปรากฏผลออกมาเป็นการกระทำและปฏิบัติได้จริงในชีวิตจริงของมนุษย์
- วิน สองขาว. [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.museum.coj.go.th/malao/inp.pdf>. (20 กันยายน 2563)
- “หลักอินทภาษ หลักแห่งความยุติธรรม”.